

DOCUMENTS PER A L'ART RENAIXENTISTA CATALÀ

L'ESCULTURA GIRONINA A LA PRIMERA MEITAT DEL CINC-CENTS

PER

PERE FREIXAS I CAMPS

1. INTRODUCCIÓ

L'estat de la qüestió entorn de l'activitat escultòrica del Cinc-cents a Catalunya, en especial, durant la primera meitat del segle, ofereix un horitzó certament boirós i, alhora, un balanç no menys inconsistent. Ha estat relativament poc el que s'ha avançat des dels treballs de recerca de J. Mas, J.M. Madurell i X. de Salas, els quals hom cita quasi amb exclusivitat, fins i tot en la bibliografia més recent.

¿Quina és l'explicació de l'existència de llacunes com aquesta que, d'altra banda, es palesen també en altres àmbits de la historiografia? Tal vegada l'adveniment dels corrents renaixentistes enmig d'un període de crisi generalitzada, durant el qual —com s'ha dit amb certa reiteració— l'art català perdé els valors autòctons que havien servat i desenrotllat les diverses escoles del país; tal vegada l'escassetat d'obres que ens han arribat, les quals, sovint, foren importades directament d'Itàlia, o bé fetes aquí per artistes forasters, constitueixen les consideracions més sovinteja- des i aquelles que hom pot adduir per a explicar la poca atenció, o la conformitat que, fins al present, ha demostrat la historiografia artística a l'hora d'investigar les darreres manifestacions de l'art gòtic, dins ja del segle XVI, i la sobreposició de les primeres mostres importants del Renaixement, i a l'hora també d'escodrinyar quins foren els protagonistes d'a- tal canvi d'orientació.

D'altra banda, si hom té en compte la hipotètica absència de destacats artistes de casa nostra i, al mateix temps, la presència massiva d'estrangers, la qual cosa ha fet pensar que contribuirien a esborrar les característiques ètniques de l'art català¹, s'enten fins a cert punt, l'escassa o nul·la atracció que, abans i ara, ha despertat l'art d'aquest període i, conseqüentment, la desatenció generalitzada a què s'ha vist sotmès. Resseguint la bibliografia que se'n ocupa, hom adverteix aviat migradesa i inseguretat quant als continguts, i ambigüitats quant a les valoracions².

En tractar de la pintura gironina en aquesta època de canvis profunds, he advertit en diverses ocasions com, tot i que el nostre segle XVI és complex i poc conegut, amb massa freqüència la historiografia en dona una imatge excessivament migrada³. La investigació més recent permet de constatar que, ultra la pèrdua de protagonisme polític i el defalliment de l'impuls expansionista, la situació de les arts a l'entorn del 1500 no fou tan desesperada. Com remarca Martinell, *la tara de mediocritat, que pot ser certa en l'arquitectura (?) ,no ho és pas en l'escultura*⁴. Catalunya no es buidà d'activitat plàstica, ni tampoc es trencà bruscament la producció medieval, la qual es trobava en franca recuperació d'ençà de l'acabament de la guerra civil catalana (1472).

Així mateix, els artistes catalans no es limitaren pas a viure de les rendes de la vitalitat dels temps medievals. Els pintors i escultors d'aquest període tingueren feina, i abraçaren o no l'estil romà renaixent segons l'origen de la comanda, edat, inclinació vers la novetat, o per altres circumstàncies. Hi ha, en definitiva, un fet important: el gran nombre d'ar-

¹ C. MARTINELL, *El Renaixement..., L'escultura*, dins *L'art català*, II. Barcelona, 1961, pàg. 49.

² A més del text citat de Martinell, sens dubte, el més complet i escrit, en bona part, atenent les recerques de J. M. Madurell —vegeu nota 18— hom pot citar J. M. de AZCÁRATE, *Escultura del siglo XVI*, a *Ars Hispaniae*, XIII. Madrid, 1958, pàgs. 138, 269 i 270, el qual dedica solament sis ratlles del llibre a l'escultura catalana del primer terç del segle i, escassament dues planes, a la del segon terç. Per la seva banda, A. PUIG, *Història de l'Art català: Del Renaixement al Barroc*. Barcelona, 1970, pàgs. 67-78, no esmenta cap escultura gironina del Cinc-cents. Finalment, S. SEBASTIAN, C. GARCIA GAINZA, R. BUENDIA, *El Renacimiento*, a *Historia del Arte Hispánico*, III. Madrid, 1980, pàgs. 134-135, centren l'atenció en els escultors Forment i Liatzasolo, i no citen tampoc cap obra gironina. En premsa aquest article, ha aparegut el llibre de J. GARRIGA, *L'època del Renaixement. S. XVI*, dins *Història de l'Art Català*, IV. Barcelona 1986, el qual ofereix el darrer i completíssim estat de la qüestió sobre el nostre art del Cinc-cents.

³ P. FREIXAS, *La pintura en Girona durante el primer tercio del siglo XVI*, dins *Actas del IV Congreso Nacional de Historia del Arte*. Saragossa, 1982 (en premsa); *Girona i el Renaixement a Punt Diari*, 2 de febrer de 1983.

⁴ C. MARTINELL, ob. cit., pàg. 49.

tistes forasters documentats que decidiren d'emmaridar-se amb una catalana o que vingueren amb llurs famílies per establir-se a Catalunya per a sempre més, palesa a bastament l'existència d'una societat, la qual, malgrat que al tornar el segle XVI no tenia mitjans per a bastir grans catedrals i edificis ostentosos, altrament superflus, comptava, però, amb la suficient capacitat econòmica com per encomanar magnífics retaules i imatges exemptes d'una qualitat fora de dubtes.

Amb motiu de la celebració a la Fundació Miró de Barcelona, de l'exposició *El Renaixement a Catalunya*, vaig tenir l'oportunitat de comentar aspectes de la mateixa amb Gudiol, qui em deia amb la ponderació i justesa que contenien les seves afirmacions, la qualitat excepcional que dins del context de la pintura europea del moment posseeixen les taules de Joan de Burgunya que allí s'exposaven, procedents del retaule de Sant Feliu de Girona.

Tanmateix, i després de descobrir la identitat de Pere Norri, un dels dos autors del retaule de Santa Helena (1527), conservat al Museu de la catedral gironina, hom arriba a la conclusió que la situació de la pintura durant el primer terç del segle XVI no fou, certament, tan minsa com s'havia dit fins ara. Quant a l'escultura, cal pensar que la frase citada més amunt, manllevada de Martinell, esdevé confirmada plenament al llarg del present treball pel que fa, al menys, a l'activitat escultòrica que hom documenta a l'àrea gironina.

2. EL PRIMER TERÇ DEL CINC-CENTS

2.1. *Del tardo-gòtic al proto-renaixement: JOAN DARTRICA*

En el traspàs del segle XV al XVI, l'escola pictòrica de Girona se situa novament a l'avantguarda de l'art català. De la mateixa manera que l'acció dels Borrassà convertí la Girona del Tres-cents en un dels principals centres catalans receptors de l'estil anomenat *italo-gòtic*, la introducció del Renaixement pictòric a Catalunya tingué també el centre de gravetat en aquesta escola, on la presència massiva de destacats artistes estrangers encaminà als d'aquí cap a la progressiva acceptació de l'estil renaixentista.

Aine Bru (...1500-1510) és el primer pintor del Renaixement avançat que arriba a Catalunya. Justament el 1500 es troba ja a Girona, data que contracta el retaule malauradament perdut de la Verge del Roser per al convent de Sant Domènec. Un segon artista estranger, el flamenc Pere de

Fontaines (...1500-1518) apareix documentat el mateix any que Aine Bru i, més endavant, pinta el sotabancal del retaule major de Sant Feliu, la resta del qual acabà pocs anys després Joan de Burgunya, el pintor més rellevant de les primeres dècades del Cinc-cents català⁵.

Simultàniament a l'arribada d'aquests pintors, i coincidint gairebé amb el mateix origen, hom troba actiu a Girona l'escultor o entallador flamenc Joan Dartrica (...1500-1507). Citat també amb el cognom Venetrica, Vanetrica, Dertica, Deertrica fou, sens dubte, l'escultor més actiu d'aquests primers anys del segle. Realitzà els retaules de Santa Magdalena per a la Seu, i de la Verge i Sant Maurici per a l'església del Mercadal, i el fustam del conjunt de la predella i algun fragment del cos del retaule citat de Sant Feliu. També fou autor del retaule major de Cervià de Ter, pintat per Pere de Fontaines amb qui col·laborà assíduament. Molt probablement vingueren de Flandes al mateix temps, potser plegats, solters, i amb una experiència de treball en col·laboració en la seva terra d'origen que desconexim.

Pel gener del 1500, Joan Dartrica es troba a Girona havent obtingut ja la ciutadania i vivint al carrer de les Ballesteries. Procedent de *terre allemande*, vingué juntament amb el mestre d'obres Mateu Dondós (...1500-1502...) i d'altres, i casà amb una catalana de nom Bernardina, filla de Joan de Solivella, moliner de farina, i de Gallarda. El testament que l'escultor deixà escrit el dia 30 de març de 1507, poc abans de morir⁶, ens forneix dades d'interès sobre la seva vida, la qual no sembla pas que fos sobrer econòmicament ni feliç familiarment. Originari de la vila de *Tirramont*, prop de la ciutat belga de Lovaina, on hi vivia un germà seu anomenat Gerard i amb ofici de mercader, degué arribar a Girona pels volts de l'any 1500 i molt aviat contragué matrimoni amb Bernardina puix, quan Dartrica mort set anys després, deixa un fill petit, Miquel, del qual se'n fa càrrec llur sogra Gallarda. Amb anterioritat, en aquest curt espai de temps, havien mort també la muller Bernardina i el pare polític. A la desgràcia familiar cal afegir-hi una situació econòmica no pas massa satisfactent. Mentre les deixes que fa són més aviat minses, llevat de les 30 lliures per a l'atenció de l'hereu, els deutes i crèdits són respectables; pels orgues del Mercadal i de l'església de Torroella de Montgrí havia obtingut

⁵ J. CLARA, *El testament gironí d'Aine Bru i Pere de Fontaines a Revista de Girona*, nº 102. Girona, 1983, pàgs. 13-18.

⁶ A.H.G. N. Reixach. Notaria 3. Registre 177; N. Roca. Notaria 1. Registre 508; A. Arnau. Notaria 3. Registre 129. Dec a Narcís Castells el coneixement de l'esmentat testament, l'extracte del qual em donà en un gest de col·laboració entre col·legues que agraeixo ben sincerament.

un crèdit del mestre Ferrando d'unes 10 lliures, i un altre dels obrers de Cassà de la Selva d'unes quatre lliures. Alhora tenia deutes pendents per un valor aproximat de 25 lliures amb un teuler, un serrador, un sastre, un sabater, i amb l'escultor Joan d'Aragó, probablement per causa de l'obra del retaule de Sant Feliu.

La primera obra documentada de Dartrica se situa en el temps immediatament després de la seva arribada; l'any 1501 convingué amb el Capítol de la Seu gironina la realització d'un retaule *de fusta* per a la capella de Santa Magdalena⁷. La traça d'aquest retaule no s'allunyaria pas molt de l'estructura del retaule que Dartrica tallà més tard per a l'església de Sant Feliu; l'any 1886 el retaule citat de Santa Magdalena havia ja desaparegut⁸, i cal suposar que des de feia molt temps, puix a la darreria del segle passat se'n féu un de nou d'estil neogòtic. Efectivament, és poc versemblant que hom tractés de substituir el retaule gòtic de Dartrica per un altre de neogòtic. Els diferents detalls que conté el text del contracte donen a entendre una traça gòtica, tant en la distribució de les escenes tallades, separades per quatre pilarets i coronades per sengles arcs conopials, com per l'estructura del conjunt. La resta del retaule posseïa cinc escenes més, tres als costats i dues a la part superior, mentre que la part central era ocupada per una *antiga* imatge de pedra de Santa Magdalena, per a la qual Dartrica es comprometé a fer una diadema de fusta.

En els anys següents, l'activitat de l'escultor se centra principalment en la fabricació del retaule major de Sant Feliu, l'única obra conservada, malgrat que fragmentàriament i despecejada, arran dels danys que patí el temple durant la darrera guerra civil. El 21 de maig de 1503, Dartrica es comprometé a tallar una trona de noguer per a l'esmentada església, la qual havia de finir abans de la diada de Sant Narcís del mateix any⁹. Era el primer encàrrec que rebia del Capítol de l'ex-col·legiata de Sant Feliu per al qual treballaria fins que li sobrevingué la mort, el setembre del 1507, quan el retaule major encara no era enllestit del tot i hom cridà el burgalès Pere Robredo per tal que l'acabés.

⁷ A.H.G. D. Ombert. Notaria 6. Registre 221. Vegeu l'apèndix documental I. El preu convingut per a la realització del retaule fou de 24 lliures.

⁸ J. CALZADA, *Las claves de bóveda de la catedral de Girona*. Girona, 1975, pàg. 42.

⁹ A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 121. Vegeu l'apèndix documental II. Dartrica cobrà la darrera paga el dia 15 de maig del 1504 sobre un muntant de 25 lliures, després que ja havia signat el contracte per a començar el sotabancal i bancal de retaule major de Sant Feliu.

La documentació entorn de la talla de la fusta del retaule és molt nombrosa, la qual cosa, juntament amb la conservació de fotografies del seu estat originari, ens permet de reconstruir amb tota mena de detalls el procés de realització i els diversos autors que en tingueren cura. El dia 10 de març del 1504 Joan Dartrica signà el contracte per a la talla del conjunt de la predella, segons un disseny totalment gòtic¹⁰. Damunt d'una gruixuda sola de roure motllurada, el sotabancal era la part més senzilla del retaule. Els vuit campers que acollien les pintures de Pere de Fontaines, avui conservades al Museu d'Art de Girona, eren enmarcats per l'esmentada base del retaule, per uns sobris pilarets als costats, i per arcuacions rebaixades amb xembranes trifoliades, obrades mitjançant una talla daurada molt plana, sota mateix de la motllura de separació amb el bancal. Aquest, per la seva banda, es conserva a l'església de Sant Feliu, recomposat a manera de retaule, amb la inclusió de la Verge amb el Nen que presidia el conjunt. Originàriament el bancal constava de tretze imatges dels apòstols a l'entorn de Crist ressucitat, tallades de mig relleu. En lloc es parla de l'execució de les imatges per part de Joan Dartrica i si, en canvi, hom esmenta amb tota mena de detall el disseny que ha fet l'artista dels dosserets i de la motllura de coronament, decorada amb fulles de cards. Tot fa pensar que la quantitat de 135 lliures pactades per l'obra del sotabancal i el bancal comprenia el disseny, l'execució de l'estructura de fusta i la talla de tots els elements ornamentals: pilarets, dosseres, motllures, etc..., i no pas les imatges en relleu, encomanades potser a un altre escultor, qui sap si al mateix Joan d'Aragó, el qual realitzà més endavant les tres imatges principals de la Verge amb el Nen, Sant Feliu i Sant Narcís. Aquesta col·laboració entre ambdós escultors es repeteix en els mateixos termes a l'hora de realitzar el retaule perdut de Sant Maurici de l'església del Mercadal (1505).

Després d'enllestir gairebé tot el conjunt de la predella, el 5 de juny de l'any 1505, Joan Dartrica i els encarregats de l'obra de Sant Feliu convenen l'acabament del retaule¹¹, amb petites modificacions respecte del projecte inicial, el disseny del qual contenia dibuixades també les citades imatges de la Verge i els dos sants, emplaçades sota grans dosseres, i que ara hom especifica que Dartrica no havia pas de tallar, car el mateix 5 de juny de 1505 es contracten a l'esmentat Joan d'Aragó. El plaç previst per a donar cim al retaule era de sis anys d'acord amb el següent programa: Fins a la darrerria del 1505 hom havia de preparar i col·locar les bastides

¹⁰ A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 122. Vegeu l'apèndix documental III.

¹¹ A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 123. Vegeu l'apèndix documental IV.

a l'absis central del temple. Al llarg de tot l'any de 1506, Dartrica havia de fer i muntar l'estructura o carcassa del retaule, deixant per als anys següents tota l'obra de talla corresponent a l'ornamentació, la qual no tingué pràcticament temps de començar puix li sobrevingué la mort, com s'ha dit, pel setembre de 1507, i d'altra banda, s'havia compromès a fer altres dos retaules. Tot amb tot, les 165 lliures cobrades quan és substituït per mort del burgalés Pere Robredo, sobre les 560 lliures contractades, demostra que, efectivament, Joan Dartrica arribà a tallar poca cosa del cos del retaule.

Simultàniament a la data d'encàrrec del retaule a Joan Dartrica, hom contracta l'escultor Joan d'Aragó, *mestre fuster i ymaginayre*, aleshores resident a Girona, la talla de les imatges de la Verge i els sants patrons¹². L'ordre d'execució especifica que dins del primer any l'escultor havia de tallar amb fusta de noguer la imatge de Sant Feliu, i l'any següent, les dues restants, tot plegat pel preu de 40 lliures.

Conservades a la mateixa església de Sant Feliu, ofereixen un estil i tècnica clarament goticistes de caire flamenc. Amb tot, un cert to de severitat *romana* situaria aquestes imatges en una fase protorenaixent de l'art gironí.

La imatgeria policromada seguia amb plena vigència quan pocs dies després d'iniciar els treballs del retaule de Sant Feliu, el 25 de juny de 1505, Joan Dartrica i Joan d'Aragó s'avenen a tallar en el plaç d'un any el retaule per a la capella que la confraria de la Verge i de Sant Maurici posseïa a l'església gironina del Mercadal¹³. Per aquest retaule, perdut, Dartrica s'ocupà de dissenyar l'estructura general i d'obrar les arquitectures i els detalls ornamentals, mentre Joan d'Aragó tallà tres imatges de Sant Maurici, Sant Baldiri i Sant Grau. Atesa la seva participació en l'obra del retaule de Sant Feliu, Joan d'Aragó se'ns mostra, doncs, com un especialista en la imatgeria de caràcter exempt, treballant al costat de Joan Dartrica, més vessat aquest darrer en el disseny i, d'altra banda, bon coneixedor de la tècnica del muntatge de retaules. Sens dubte que hagué de comptar amb diversos col·laboradors si hom té en compte a més les nombroses comandes que rep en molt poc temps de diferència. Ultra els retaules citats, començà i deixà sense acabar un altre retaule per a l'esglé-

¹² A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 124. Vegeu l'apèndix documental V.

¹³ A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registre 342. Vegeu l'apèndix documental VI. L'endamá de signar el contracte cobren vint-i-sis lliures, alhora que convenen en fer també una *taula de cor* sobre l'altar de la capella.

sia parroquial de Cervià de Ter, també perdut¹⁴. Aquest retaule havia de ser molt semblant al de Sant Feliu de Girona, però, de dimensions més reduïdes. L'any 1506 era ja enllestit, incloses la imatge de la Verge amb el Nen i l'escena de la Crucifixió. Més endavant, mort ja Dartrica, el pintor Pere de Fontaines, amb qui havia col·laborat a Girona, fou l'encarregat entre els anys 1508 i 1509 de pintar les taules i de policromar i daurar les esmentades imatges.

Poc després de la mort de Joan Dartrica, el 10 de setembre del 1507, els obrers encarregats aleshores de les obres de Sant Feliu de Girona cri-den l'escultor Pere Coll, gironí, per tal que continués el retaule major, seguint la traça del flamenc¹⁵. No sabem perquè, però, dos mesos més tard de l'encàrrec fet a Pere Coll, hom contracta amb l'escultor burgalès Pedro Robredo, aleshores ciutadà de Girona, l'acabament del retaule «...del bancal en amont... en lo qual retaula fera tres tabernacles la un sopra la ymage de nostra dona e l'altra sopra la ymage de sent Faliu, e l'altra sopra la ymage de sent Narcis...» imatges que, com s'ha dit, havia ja obrat Joan d'Aragó¹⁶. A més a més, Pere Robredo introdueix modificacions en la traça original del retaule dissenyada per Dartrica, alhora que ha de tallar, entre d'altres, la imatge exempta de Deu Pare, sis pilarets a partir de la predel·la, adornats cadascun amb quatre imatges també exemptes, vuit dossers, els guardapols, dotze reis, una Verge al capdemunt i Jesucrist i sis espigues en el coronament del retaule. Tot havia d'estar enllestit a la dar-
reria de 1510 pel preu de quatre-centes lliures. Aquesta vegada, però, els treballs anaren més ràpid del previst, i així, el 29 de juliol de l'any 1509 consta que el retaule es trobava ja completament acabat, amb tots els elements col·locats al seu lloc. En l'endemig hi havia hagut petits canvis introduïts sobre la marxa; hom s'adonà que les quatre imatges previstes per a cadascun dels sis pilarets no hi cabien i només se'n feren tres. De la mateixa manera es tallaren onze de les dotze imatges de reis previstes a

¹⁴ A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registres 351, 352, 353. Vegeu l'apèndix documental VII.

¹⁵ A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 134. Vegeu l'apèndix documental VIII. Atès que de les cinc-centes seixanta lliures contractades amb Joan Dartrica, aquest solament n'havia cobrat cent-seixanta-cinc, cal pensar que no tingué temps d'iniciar la talla de la part ornamental del cos del retaule. Segons els plaços prevists, l'1 de setembre de 1507 Dartrica hauria hagut de cobrar dues-centes cinquanta lliures, i l'obra feta tan solament suposava la quantitat esmentada de cent-seixanta cinc lliures.

¹⁶ A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 134. Vegeu l'apèndix IX. Mentre al començament del text del contracte hom expressa que l'artista ha de fer tres tabernacles, inclòs el de la Verge, més endavant hom al·ludeix a que Pere Robredo ha d'aprofitar un tabernacle de la Verge que ja és fet.

les polseres i, en compensació d'haver suprimit la imatge de Jesucrist, es tallaren més imatges de les previstes inicialment, com un Crist a la creu amb destí a la espiga central i tabernacle de la Verge, per a la qual cosa li paguen quaranta lliures, tenint en compte tot allò que s'havia suprimit¹⁷. En definitiva, per a l'execució del retaule s'emerçaren poc més de cinc anys, essent enllestit del tot l'estiu de l'any 1509. Joan Dartrica el dissenyà i també en féu l'estructura i la talla dels elements ornamentals, mentre Joan d'Aragó i Pere Robredo obraren les imatges, el primer les de la Verge i els sants patrons, i el segon gairebé tota la resta, inclosos els dosers principals, llevat del que es trobava originàriament damunt la Verge, realitzat per Dartrica, segons consta en el contracte signat per Pere Robredo al fer-se càrrec de la continuació del retaule. Per la seva banda, el gironí Pere Coll no tingué temps per a fer gaire res perquè fou rellevat dos mesos després de la seva contractació. Potser els assessors del Capítol de Sant Feliu, Melcior Martí i Miquel Boet per a les qüestions relacionades amb l'escultura del retaule, i Gabriel Pou pel que fa a la pintura, provocaren el canvi del gironí Pere Coll pel castellà Pere Robredo¹⁸. Aquest destacat artista, habitant a Barcelona, era associat l'any 1509 amb els escultors Pedro de Saravia (...1507-1509...), originari de Laredo, i Juan de Palacios (...1509-1510...) amb els quals féu el sepulcre de Galceran de Recasens, comte de Palamós. Per a la realització d'aquest sepulcre hom cita també la participació de l'escultor barceloní Jaume Serra (...1502-1508...), cunyat del pintor Pere Terré.

2.2. *Altres escultors de la primeria del segle.*

Enmig dels escultors vinguts de fora que, com s'ha dit, es troben més propers a la tradició gòtica que no pas dels nous corrents renaixentistes, són actius a Girona Martí Salmes i el citat Pere Coll. El 9 de juny de 1501 ambdós contracten la talla del retaule major, avui perdut, de l'església parroquial de Sant Esteve de Riudellots de la Selva, pel preu de trenta lliures¹⁹. Un altre castellà, Miguel de Morillo, actiu a Girona a la segona

¹⁷ A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 142.

¹⁸ J. M. MADURELL. *Escultores renacentistas en Cataluña*, a A.B.M.A.B. Barcelona, 1947, pàg. 292, apunta la possible identitat de Pedro Robredo, autor del retaule major de l'església de Xérica, amb Pedro Robán, el qual junt a l'escultor gironí Bernat Casals contractà l'any 1508 el retaule major de Sant Andreu de Palomar. D'altra banda, el mateix Bernat Casals col·laborà també amb l'alemany o flamenc Gerard, potser —segueix opinant Madurell— Gilart Spirinch (...1508-1522...), autor de la imatge de Sant Cugat del retaule major del monestir vallesà, i del fustam dels òrgans menors de Santa Maria del Mar a Barcelona.

¹⁹ A.H.G. D. Ombert. Notaria 6. Registre 221.

dècada del segle, féu entre el 2 de gener de 1511 i el 15 de juny de l'any següent un retaule per a la confraria de Sant Aloi amb destí a la capella que el gremi gironí del metall posseïa al monestir del Carme²⁰. Aquest retaule perdut continuava tenint una traça gòtica i era semblant al de Santa Magdalena de la Seu, obrat per Joan Dartrica. Tenia unes dimensions aproximades de tres metres d'ampla per quatre d'alt, i el bancal contenia cinc taules amb sengles dosserets de tres panys cadascun. El cos del retaule aplegava cinc taules pintades i una imatge de fusta de Sant Aloi d'un metre i mig d'alçada sota un tabernacle damunt del qual hi havia una àliga coronada. El mateix any de 1511 una altra confraria amb seu al monestir de Sant Francesc encarregà el 16 de gener un retaule al fuster gironí Pere Portell per a ornament de la capella que la confraria posseïa a l'esmentat monestir²¹. També anotem l'activitat a Girona de l'escultor Lluís Peiroch a qui li és encomanada el 24 de juliol de 1511 la realització d'un pilar d'alabastre de Beuda amb destí a la capella de la Verge del Pilar. Aquest pilar havia de tenir *«les represes e la pastera sis palms tot a cana de Gerona, e la dita pastera te haver de ample quatre palms e mig e en dita pastera ha haver vuyt ymagens de angels, los sis ab lurs instruments e los dos ab una corona, cascu per coronar la Verge Maria com sta ja posat en la dita mostra, e stigan les obres alentorn com fa en dita mostra en lo peu de la dita pastera ha aver dos personatges de jenollons ab les mans plegadas e aqui en lo cap del pilar haura un scut ab dos minyons quil tendran e tots los personatges de angels e altres sian de bulto entero...»*. La mostra a què hom fa referència era un pergami que contenia el dibuix del retaule de l'esmentada capella de la Verge del Pilar que s'havia de construir en aquelles mateixes dates dins d'un programa de remodelació de gran abast al qual es veié sotmesa l'església del Pilar de Pedret des del 1506. Anotem a títol d'exemple la intervenció durant aquest any de l'arquitecte Martirià Oliveres i del pedrer Bertran Lluc en la construcció d'una gran arcada, d'un portal i d'una finestra, i en la reparació a fons dels murs del temple, la pavimentació del sòl amb pedra picada i l'aixecament d'un portal rodó a la sagristia. En aquestes obres hi participaren també els mestres d'obres Gabriel Força i Bertran Santor²².

Coincident amb un període de puixança de la vida gremial a la ciutat de Girona, hom observa com una bona part de les comandes de retau-

²⁰ A.H.G. D. Ombert. Notaria 6. Registre 251.

²¹ A.H.G. D. Ombert. Notaria 6. Registre 251. El preu convingut fou de 12 lliures.

²² A.H.G. N. Roca. Notaria 1. Registres 525, 531.

les i d'objectes d'orfebreria procedeixen de diferents confraries. Un darrer document ens assabenta del contracte que estipulà el dia 4 de gener de 1515 el gremi dels blanquers per a la realització d'un retaule amb destí a l'església de Sant Nicolau al raval de Sant Pere on majoritàriament s'hi concentraven els obradors de l'esmentat gremi. L'encarregat de l'obra fou Bernat Albar el qual era versemblantment un fuster amb una limitada capacitat de creació artística puix es limità a copiar els retaules de Sant Feliu, de Sant Martí a l'església del convent de la Mercè, i de Santa Magdalena a la Seu²³.

Molt més important degué ser l'escultor actiu a Girona l'any 1517 Sebastià Gual, qui obtingué dels frares del monestir de Sant Pere de Rodes un important encàrrec: la talla del cor de l'església del gran cenobi empordanès. El contracte data del 26 de juliol de l'any citat i el text que hom transcriu a l'apèndix conté referències interessants sobre altres obres de semblants característiques com eren els cors de Sant Pere de Galligans a Girona i del monestir de Santa Maria de Vilabertran tocant a Figueres, els quals havien de servir de model a l'artista a l'hora de dur a terme el cor de Sant Pere de Rodes²⁴. Les trenta-dues o trenta-tres cadires i respallers d'aquest cor havien de tallar-se de semblant manera que els de Vilabertran, mentre el faristol fou convingut que tingués una major amplada que l'existent a Sant Pere de Galligans. Per a la realització de l'obra l'artista es desplaçà al monestir en companyia de joves col·laboradors on amb fusta importada es comprometé a acabar-la en el plaç d'un any i mig i pel preu global, inclòs el trasllat del material, de cent-dos ducats en el cas de fer trenta-quatre cadires, això és, una xifra respectable, equivalent a poc més de cent-vint i dues lliures. Malauradament hom no sap que s'hagi conservat res del cor de Sant Pere de Rodes, com tampoc dels dos relacionats amb aquest, els quals és probable que tallés el mateix Sebastià Gual.

A les acaballes del primer terç del segle hom troba treballant a Girona un altre escultor de nom Guillem Carrer i que hom pot considerar un dels primers artistes de casa nostra que inicia el canvi d'estil, conjuntament amb l'autor del fustam del retaule de Santa Helena de la Seu, acabat l'any 1521. En el document pel que hom contracta Guillem Carrer l'any 1529 per tal que realitzés un retaule per a la capella de Sant Sebastià al convent del Carme, es concreta per primera vegada que l'esmentat

²³ A.H.G. D. Ombert. Notaria 6. Registre any 1515. El preu del retaule fou de 48 lliures.

²⁴ A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registre 394. Vegeu l'apèndix documental X.

retaula ha d'ésser obrat *al romano*, això és, d'acord amb el nou estil vingut d'Itàlia²⁵. Es tractava d'un retaula, tallat totalment amb fusta, fins i tot les escenes, obrades en mig relleu. L'artista comptava per això amb un disseny fet per ell mateix o amb un gravat important. Aquesta obra i la referència cronològica del retaula de Santa Helena permet precisar la situació de l'escultura gironina en el moment del canvi d'orientació vers les formes del Renaixement, canvi que s'esdevé d'una manera més o menys generalitzada a l'entorn dels anys vint del Cinc-cents. Ho demostraria també la presència de les imatges de dos atlants que eren situats als extrems del bancal, acompanyant els relleus de Sant Roc, Santa Elena i Sant Sebastià a la part central. Les escenes del cos del retaula desenrotllaven el tema de la Passió: Crist rentant els peus als apòstols, el Sant Sopar, l'Oració a l'Hort, el Prendiment, la Flagelació, Crist a casa d'Anna, Crist condemnat i la Crucifixió.

Fins les acaballes del primer terç del segle XVI, les obres conservades mostren majoritàriament la vigència de l'escultura gòtica com és el cas del retaula de Sant Feliu, el qual palesa la pervivència de l'estil flamencoborgonyó estès gairebé arreu de l'Europa quatrecentista, així com també aquelles altres obres perdudes que coneixem per les fonts documentals i que il·lustren pel que fa a la producció de retaules una estructura i una ornamentació de traça enterament gòtica. Tot amb tot, hom podria objectar a aquesta fixació cronològica l'existència a Girona d'una mostra plenament renaixentista, datada dins les dues primeres dècades del Cinc-cents com és la pica baptismal de la Seu gironina, atribuïda tradicionalment a Joan Belljoc i a Joan Roig, el qual a partir del 1518 hom considera que reprengué aquesta obra que havia deixat inacabada el primer. Aquestes referències semblen, en principi, inexactes ja que, com es veurà tot seguit, la pica baptismal no fou encarregada a cap dels esmentats escultors, sinó al francès d'Arles Guido de Bonjoc, potser d'origen italià, i qui feu la comanda fou el bisbe de Girona Joan de Margarit l'any 1535.

Per acabar tenim notícia d'altres escultors especialitzats en la talla de la fusta que són actius a Girona en aquests anys malgrat que no es coneix res de les obres que pogueren fer. Així citem Maties Fabra, actiu el

²⁵ A.H.G. B. Torrallas. Notaria 8. Registres 213, 215. El preu estipulat de 60 lliures incloïa també la fabricació d'unes reixes de fusta per a la capella, on hi havia un escó de fusta de més de quatre metres de llarg, ornamentat amb el martiri de Sant Sebastià voltat de Sant Roc i Santa Elena. Aquesta darrera imatge substituï la inicialment prevista de Sant Cristòfol, segons s'esmenta en uns nous capítols que l'artista signà el maig del mateix any de 1529.

1504, Lluís Perot, membre l'any 1510 de la confraria dels Sants Quatre Màrtirs, Lleonard Martí, actiu el 1511 i Joan Maseres, mestre fuster de Girona l'any 1512.

3. L'ACTIVITAT ESCULTÒRICA FINS A LA MEITAT DEL SEGLE

Dues obres esplèndides que han arribat a nosaltres assenyalen la introducció ja consolidada de l'art renaixentista a Girona. Són el sepulcre del bisbe Boïl (m.1532), d'autor ignorat, i la pica baptismal, contractada l'any 1535, ambdúes obres conservades a la Seu i ambdúes realitzades al tombar el segon terç del segle. De la primera no en podem dir res de nou que hagi estat ja publicat²⁶. Tan solament remarcar l'origen valencià del bisbe i la seva inclinació vers la cultura humanista i les seves preferències per l'art clàssic que pogué veure i apreciar al País Valencià i a Roma on hi residí uns quants anys. Sens dubte que la presència d'aquest bisbe a la diòcesi gironina hagué de ser determinant per a la difusió de l'art italià en els cercles artístics de la ciutat.

L'acceptació plena del Renaixement

El mateix any de la mort del bisbe Boïl, el Capítol de la Seu contractà la realització d'un retaule de fusta per a la capella de Sant Tomàs —actualment del Sagrat Cor—. L'escultor encarregat de dur a terme el retaule fou Antoni Domènec del qual sabem solament que tenia aleshores la seva residència a Girona²⁷. Tot i que el retaule no es conserva, hom pot conjecturar i gairebé assegurar que la seva traça havia de ser totalment renaixentista, atesa la descripció del mateix que conté el text del contracte, el qual constitueix un dels primers documents al que hom ha tingut accés on s'esmenten elements classicistes com pilars, arquitrans i petxines. A més, cal remarcar que la part pictòrica d'aquest retaule, costejada per la confraria de la Verge de la Seu, fou encarregada l'any 1535 al més destacat i prolífic pintor gironí del moment, Pere Mates I. La icono-

²⁶ J. MARQUÈS I CASANOVAS. *El mausoleo de Guillermo Ramon Boïl en la Seo de Gerona*, a Rev. de Girona, nº 4. Girona, 1958, pàgs. 63-67.

²⁷ A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registre 433. Vegeu l'apèndix documental XI. El pintor Pere Mates actuà com a testimoni present a l'hora de redactar el document notarial. Probablement l'any 1591 aquest retaule ja no es trobava a la capella puix consta que s'hi traslladà un retaule de Sant Jaume, segons esmenta J. CALZADA, Ob. cit., pàg. 25.

grafia del retaule contenia sis escenes relatives a la Verge, al costat esquerra, i sis més dedicades a Sant Tomàs al costat dret. El coronament era ocupat per la imatge sedent de la Verge, mentre els nou espais del bancal mostraven les imatges de sants i la Pietat, a la part central.

Quant a la pica baptismal, tinguda fins ara com a obra dels escultors Joan Belljoc i Joan Roig i datada a l'entorn de l'any 1520, sembla que no es realitzà fins quinze anys més tard i per un altre artista, com ho confirma l'acord que l'any 1535 prengué el Capítol de la Seu de sol·licitar el concurs de l'escultor provençal Guido de Bonjoc per a l'execució d'aquesta obra²⁸. Segons consta, el bisbe Joan de Margarit i el Capítol acorden que l'esmentat escultor pel preu de setanta ducats *haie e sia tengut e obligat comensar de fer dita font immediatament... e haver acabada aquella ab compliment e tota perfeccio com dalt es dit dins sis mesos apres...*

Pels volts dels anys trenta, doncs, caldria situar l'acceptació plena del Renaixement a casa nostra, la qual cosa no implica el bandejament de formalismes i tècniques medievals com ara els fons daurats, segons que es desprèn de la documentació i d'alguna de les obres conservades. Mentre al retaule de Poblet, Damià Forment amb dificultats s'allunya a la darreria de la segona dècada del segle de l'esperit medieval, i mentre a Barcelona, l'escultor Martí Díez de Liatzasolo, tingut com el més important d'aquest període, es troba executant l'any 1530 el retaule de Sant Jaume, i un any després intervé en diversos retaules associat a Joan de Tours, a Girona es comença a obrar el sepulcre del bisbe Boïl, el qual havia encarregat un any abans de morir, alhora que l'estructura dels retaules abandona l'anterior configuració gòtica. D'altra banda, s'escometen també d'una manera generalitzada obres en pedra, marbre o alabastre com, per xemple, la pica baptismal o les escultures i relleus conservats al Museu d'Art gironí (núms. 211, i 214 a 218).

Els camins seguits per a l'assimilació dels corrents renaixentistes, com s'ha vist, degueren ser ben diversos: activitat entre nosaltres de castellans de camí o de retorn d'Itàlia, els contactes diversos amb el País Valencià i Aragó, la vinguda d'artistes estrangers, preferentment flamencs i francesos i, en fi, la importació de gravats italians i nòrdics. D'ençà de les dates on se situen les obres que hom acaba d'esmentar, cal pensar que aviat l'art renaixentista s'estengué arreu de l'àrea gironina. Un cop més la manca d'obres conservades i l'absència de dades documentals no permet

²⁸ A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registre 440. Vegeu l'apèndix documental XII.

de resseguir l'evolució dels artistes de casa ni tampoc el grau d'acceptació que tingué el retorn a les formes clàssiques, i de quina manera contemporitzaren amb l'allargassament de l'estil gòtic durant gairebé tota la centúria.

Anotem finalment la referència documental d'un retaule de fusta damunt un bancal d'alabastre de Beuda que l'Ajuntament de Santa Coloma de Farners encarregà a l'escultor Lluís Bali l'any 1540²⁹ per a l'altar major de l'església parroquial. Aquest artista francès, originari de la ciutat d'Orleans, es trobava actiu aleshores a Banyoles i ben segur que la seva notorietat hagué de cridar l'atenció als síndics de Santa Coloma en el moment de decidir l'encarregat de dur a terme el retaule davant l'absència de destacats escultors gironins. Tot amb tot, és difícil extreure conclusions sobre la situació real de l'activitat escultòrica a mitjans de segle, malgrat que la impressió general i així ho expressa la historiografia artística, sigui de depressió i decadència després d'una primera meitat de segle al llarg de la qual la revifalla de l'activitat artística després de les precàries condicions amb què la societat catalana enfrontà el començament del Cinc-cents sembla constatar-se cada cop amb més claredat.

²⁹ A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registre 449. Vegeu l'apèndix documental XIII. El preu estipulat puja a la notable quantitat de 265 ducats d'or, és a dir, 318 lliures.

APÈNDIX DOCUMENTAL

I

1501. JOAN DARTRICA o VENATRICA contracta el retaule de fusta de Santa Magdalena per a la Seu de Girona.

A.H.G. D. Ombert. Notaria 6. Registre 221.

En nom de Deu sia e de la Sacratissima Verge Maria, e a honor de la Gloriosa sancta Magdalena. Comensen los capitols per hun retaule de fusta faedor per la capella de sancta Magdalena de la seu de Girona, pactat ab mestre Johan fuster, alamaný, habitant en Girona.

Primerament que los plans de dit retaule, ço es, lo banqual e dos costats, e les dues pessés de plans forans qui staran sobre los portalets, sien de fusta dabra blanch, bone e seca, del gruix del retaule de mossen Iorda de sant Faliu. E ben barrades, de barras de dita fusta, be grossa. E los affitons o junctas de dites pessés, ço es, per mes amplaria, agen esser als costats e no almig dels campers.

E lo banqual aura dampla XIII palms e mig, e daltaria, sens la sola, mes compreses les copades, sinch palms, e sia repertit ab tres istories, tal la una com laltre hon aura quatre pilars recambiats ab lurs espigues que sien rahonablement grossets. E aura III tubes de talla doble, ab puncta al mig acascuna, ab paneus sis panys, ab lurs sembranes e fulles, e sota larmmer vadrieres ab lurs pilarets e xembranes e fulles dalt e bax. E la copada de dit banqual sia de paret a paret, e ab dos trossos si parra al fuster, ço es, sobre los portalets.

E dit retaule ha haver pastera, e a dalt de vuyt VIII palms o mes. E dampla III palms e mig de tou, ab III paneus devant e detras, e ab ses sivetes e clau com acapellita, ab se tube de III paneus de talla doble ab sembranes, fulles, pilars. E sobre la tuba, la lenterna ab sos pilars e ab arbotans, e obres com en la mostra, e dita tube e lenterna aura dalt entre les dues, VIII palms. E apres demont elles la punta o agulla de sis palms dalt feta segons la mostre, ab lo ferro dalt tirant al patro.

E en dit retaule aura III pilars principals ab aresta, ab lur sola, e sos pilarets a la resta, e bax a la sola, acade part, ab peanyes, represes, larmmirets, vadrieres de tram floris ab ses sembranetes a cascuna vadriera ab ximbegaia, a la puncta carogolets e floronet e per tot seran dalt circa de XVII palms. E de sola III cort.

E los dos costats principals mes prop de la pastera auran cascun dalt circa de XV palms, e dampla com los campers del banqual. E cascun de dits costats aura III campers o istories, ab III tubes acade costat de III paneus o panys ab vadrieres, pilarets ab ax, ab dues fulles penyant a la xembrana, e dalt ab una fulla ques mitges de pilaret a pilaret, e a les xembranes de dites tubes aura cresta simple sens fulles qui es mes, e tuba

senar que doble. E les dues pessés de plans forans sobre los portalets auran dalt circa de XIII palms e dampla III palms e mig cascun, e entre qui estaran sobre la copada qui va de paret a paret e cascun, aura una xembrana be reffeta, ab talla de sota e demont ab tres fulles a cade part, e lo floro dalt qui sien a cade xembrana set fulles ab lo floro. E sobra dita xembrana fins a la polsera, per tot lo camper sobra dita xembrana, aura vedrieres de fusta prima.

E mes aura per dit retaula ses polseres qui son III pessés acade part qui agen dampla de pla, sensa los baixos, hun palm de Monpaller. E per los dos costats forans la via de la paret aura una copada dalt abax, feta a conaguda del fuster.

E la fusta de la pastera e lo demont ella e de les polseres, sera de fulla bastarda darbre blanc bona e seca. E tota la talla per semblant sia darbra blanc.

Item es expressament compres que les istorias o campers del banqual. E les III de cade costat principal sien totes de una matexa amplaria e les dues mes alt de dits costat compren de altaria la de l'altra de I cort.

Item te afer lo dit mestre Johan una diadema de fust per la ymage de pedre qui es en dit altar... (Segueixen fórmules acostumades).

II

1503, 21 de maig. JOAN DARTRICA, fuster de Girona, contracta l'execució de la trona de l'església de Sant Feliu de Girona.

A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 121.

Capitols fets, juhits, e fermats entre los venerable(s) Anthoni Massanet, droguer, Bernardi Vallicrosa, blanquer, ciutadans; e Pere Pi, del veynat de Sant Daniel, tots perroquians e obres de la sglesia de Sant Faliu de Gerona, fahents aquestes coses ab voluntat dels perroquians de dita sglesia o de bona part de aquells, de una part. E mestra Johan Dartrica, Alamy, fuster de Gerona, de la part altra, de e sobra, e per raho de la truna, la qual novament fara dit mestra Johan, a obs de la dita sglesia en la forma saguent:

E primerament es convengut e concordat entre les dites parts, e conve, e promet dit mestra Johan Dartrica fara e obrera la truna per dita sglesia, segons una mostra deboxada en un paper, dada als dits obres, be e degudament e de bon noguer, el qual se pertany per dita truna seguint la trassa de dita mostra complidament, la qual truna ben obrada a totes ses despeses de mans, fusta, clavo, paramodols de roura, e totes coses per dita truna necessaries ab tot degut acabament fara.

E mes fara e clavara lo dit mestra Johan una porta de bon arbra blanch, bo e sech e de bona fusta e cruxa, ben obrada al portal de la

paret de dita truna, empero les obres han adar e prometen apagar les bagues o francissas necessarias per dita porta. La qual truna e porta ab tot son compliment promet lo dit mestra Johan e pena de deu ducats dor de prorat se imposa, encars fahes lo contrari, dels bens seus pagadors e a la dita obra adquisidors haura acabada e posada be e degudament al loch dedicat en dita sglesia dassi e per tot lo dia de la vigilia del glorios Sant Narcís prop venidor, sots la dita pena.

E mes es convengut e concordat entre dites parts e prometen los dits obres apagar al dit mestra Johan o aqui el volra per raho e preu de dita truna, e porta fusta, clavo e obres en dita truna fahedora, mans e paramodols, e posar les dites truna e porta e totes coses per aquella necessarias e per dit mestre Johan fehedores, vint e sinch lliures de moneda barsalonesa per les pagues saguents, ço es, en lo principi de la dita obra la terça part de les dites vint e sinch lliures. E l'altra terça part feta la mitat de la dita obra. E la restant terça part donat degut compliment de dita obra obligant, perço, los dit(s) obres los bens de la dita obra... (segueixen fòrmules acostumades i primera àpoca de cobrament).

III

1504, 10 de març. Contracte entre els obrers de l'ex-collegiata de Sant Feliu i l'escultor JOAN DARTRICA per a la talla del bancal i sota-bancal del retaule major de l'esmentada església.

A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 122.

Jhesus. En nom de nostra senyor deu e de la gloriosa Verga Madona Sancta Maria mara sua, e dels gloriosos martris monssenyer sent Faliu e mossenyer sent Narcís, sants de Gerona e de tots los sants e sanctes de paradís.

Capitols fets, juhits e concordats entre los venerables obres de la sglesia de mossenyer sent Faliu de Gerona, ab consentiment dels venerables Pere Verges, apothecari, Melcior Merti, fuster, Baldiri Gilabert, bonater, Johan Alba, manor de dias, pastater de Gerona, e Johan Carrera del veynat de Vilarcia, tots perroquians de dita sglesia, de una part; Et mestra Johan Darticha, alamany, fuster de Gerona, de la part altre, en e sobra lo banchal de fusta per ell fehador a obs e per lo retaule fehador al altar maior de la dita sglesia, en la manera e forma saguents:

Primo es convengut e concordat entre les dites parts en conve e promet lo dit mestra Johan Darticha que ell fara e obrera lo dit banchal e sotabanchal tot de bon arbra blanch bo e sech a coneguda del dit Melcior Merti. E lo peu ha esser posat e principiat sobra una bona sola de roura qui haga una ma o mes, despes e un palm e mig dampla. E mes matra quatre peus drets de bon roura qui tinguen un palm de gros e un palm e

mig dampla, cascun los quals quatre peus drets han abretar sobre la suma del banchal, quatre palms e han esser plantats en terra tres o quatre palms ab guix a conaguda del dit Melcior Merti.

Item lo peu del sotabanchal ha esser folrat de bona fusta, tota de arbra blanch ab una grossa mollura sobra la sola de roura, e de la mollura han aprocehir quatre pilars segons art requerra en que han a restar tres camps en cascuna part del altar, compresa una porta e portalada en cascuna part.

E mes en cascun costat de porta ha haver un camper, e a cascun camper e porta, ha haver una bona xambrana de talla orba qui no sia sobraposada, les quals portalades han esser cadrades e les portes semblants com los campers.

Item sobra lo dit sotabanchal te haver una grossa mollura, saguint lart dessus e dejus de la qual sobramollura han aprocehir tretza camps, ço es, sinch per banda, e tres en lo tabernacla, tots de un ampla e alcaria e de una mateixa obra.

E mes en lo dit banchal te haver e fara quatorsa pilars revestits e entratallats ab talla tresfloris, e tubas de tres panels ab lanternes, segons una qui sta trassada ab tinta de ploma en la trassa del banchal que per dit mestra Johan es stada dada als dits obres, e resta dita trassa en poder de dits obres.

Item sobra los dits pilars e lanternes ha haver una grossa copada ab sos bossels, hun dessus e altra deius, dejus e en dita copada te atener unes fulles de carts be ralavades de tres floris. E mes sobra dita copada de dit banchal te haver e fer una corona de fullas segons sta en la trassa del dit banchal.

E mes en los caps del banchal procehint de la basa debaix, han de puïar una copada a cada cap de banchal, segons sta trassat en la trassa del dit banchal.

Item los tretze camps han de esser tots de una pessa de bon arbra blanch bo e sech a conaguda del dit Melcior Merti e que les dites pessess han aleva per la part devant.

E mes promet lo dit mestra Johan en fortre lo dit banchal de part detras ab tota perfeccio, segons sta en la trassa del dit banchal, e lo dit enfortiment te esser de bon arbra blanch excepta les dites quatre pessess de roura ja dites.

Item lo dit banchal ha star junt e tenir de paret a pert luny? a tirada devant la tomba qui sta detras lo altar maior, sens tochar dita tomba, e ha esser dit banchal de altura e amplitud de tretze palms de cana de Gerona e lo sotabanchal de vuyt palms e mig. E si necessari sera fara lo dit mestra Johan una scala de bona fusta a obs e per muntar al tabernacla.

E mes es convengut e concordat entre les dites parts, e conve o promet lo dit mestra Johan que fara be e degudament lo dit banchal, sotabanchal, peu, portalades, portes, enfortiment e scala per dit tabernacla si necessari sera, e totes altres coses necessaries per dit banchal e aquell posara e plantara e fera aquell star fort e ferm en dit loch, e totes coses

susdites segons se pertany e en los presents capitols es convengut a totes ses despeses tant de fusta, clavo, guix, cals si mester sera, forats de parets e del payment e per francissas de les portes e de totes altres coses per dit banchal necessarias.

E mes es convengut e concordat entre les dites parts, e conven e prometen los dits obres a dar e pagar al dit mestra Johan e aqui ell volra per lo dit banchal e totes altres coses sus dites, e per sos treballs e despeses e per qualsevol coses necessarias per dit banchal, e obra sus dita, cent trenta sinch lliures de moneda barchinonesa per les pagues següents, ço es, de present trenta tres lliures quinsa sous, en les quals son compreses nou lliures per les quals los dits obres ab los presents capitols venen e han venut al dit mestre Johan la fusta de arbra blanch de la dita obra, la qual es stada stimada valer les dites nou lliures. E acabat lo pla de dita obra, altres trentatres lliures quinsa sous. E com les molluras e pilars seran posats, altres trentatres lliures quinsa solidos. E acabada e posada regonaguda per mestres abtes e suficients en tals coses, e rebuda dita obra, les restants trentatres lliures quinsa sous a compliment de dites cent trenta sinch lliures. E per pagar ditas cent trenta sinch lliures dits obres obliguen tots los bens fruyts e amoluments de dita obra.

Item conve e promet lo dit mestra Johan e pena de cent lliures de moneda barchinona, de grat se imposa a la dita obra adquisidores que dins quinsa mesos prop venidors ell haura dat bo e degut compliment en tota la dita obra e banchal segons dessus es contengut... (Segueixen fòrmules acostumades).

IV

1505, 5 de juny. Contracte entre l'escultor JOAN DARTRICA i els obrers de Sant Feliu de Girona per acabar el retaule de Sant Feliu.

A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 123.

En nom de nostre senyor Deu Jesucrist e de la sua sacratissima mare, e dels gloriosissimos sants mossenyers sent Feliu e sent Narcis sia.

Capitols fets, juhits, pactats e concordats per e entre los venerables Anthoni Massanet, mercader, Miquel Ledo, perayre, e Steva Capaller, del pla de Gerona, en la qual lo beneventurat cors de sent Narcis recondit sta ab consell e entrenencio de altres promens e perroquians de la dita sglesia en asso associats per dits obres, de una part, e mestre Joan Venetrica, alamany, fuster ciutada de Gerona, e perroquia de dita sglesia, de la part altra, de e sobre e per amor del acabament del retaule fehador a obs del altar maior de la dita sglesia, en la manera e forma següents.

Primo es convengut e concordat entre les dites parts e conve e promet lo dit mestra Joan Venetrica, fuster, que ell fara e obrara, e fer acabar fara a totes ses despeses, lo retaula del altar maior del qual ja sta principiati per virtut de altra capitulacio lo banchal de aquella forma e manera que per dit mestre Joan Venetrica es estada trassada, en la qual han esser tres tabernacles e tres pasteres segons en dita trassa per ell donada se mostre, ha esser excepta aquelles dues andanes pus foranes e mes prop de les polseres en dita mostra trassades, les quals lo dit mestre Joan no sia tengut fer, les quals dites andanes en cascun camper de aquella de ma mia, notari, devall scrit sta, continuat no se han a fer, e en aquelles sta scrit e los dos pilas a ditas andanes pus perpinques e exterios en los quals per semblant forma sta continuat no se han afer.

Item es concordat e entes que lo dit mestre Joan Venetrica no sia tengut, no es tengut fer res de ymaginaria, ne personatges en dita trassa deboxats, jacsia en aquella sian deboxats. Item mes es apuntat que la pesteria del mix, en la qual ha star la imatge de la Verge Maria, ha esser de largaria de vint pams e de amplaria de sis e mig pams de cana de Gerona e al costat de la dita pastera o detras de aquella haia una porteta que puga entrar un home per spolsar la dita imatge; les dues altres pasteres en les quals han star les ymagens de sent Feliu e sent Narcis ha esser de largaria de setze pams e de amplaria sinch e mig pams de dita cana de Gerona, e encada una de dites pasteres fara lo dit mestre Joan una porteta que puga entrar un home per spolsar la dita ymatge segons la de la dita Verge Maria.

Item es apuntat e concordat, e en dit pacte deduhit que lo dit retaula ha principiari e finir del dit banchal, posat e principiati de dit retaula per sos tersos fins a les represes de la volta de dita sglesia, e les spigues han amuntar e esser per alt fins e tant com requer per art lo dit retaula. Entes empero que la spiga del mig sobre la ymatge de la Verge Maria ha de sobrepuiar les altres spigues segons en dita trassa se mostre, e per art sera request, lo qual retaula ha tenir de ampla de paret a paret segons lo banchal ultra les polseres de dit retaula, segons se mostre en dita trassa.

E mes es convengut e concordat que les dites andanes qui seran entre los tabernacles haien e haver tenen vuy palms de ampla e los pilas tot so que comportar puguen per art.

Totes les altres coses en dita trassa aposades e contengudes e necessaries tant de pilars, tubes, linternes e altra obra de talla debuxada en dita mostra ha afer lo dit mestre Joan e aquelles posar enfortir tan en forats, guix e altres coses a totes ses despeses de dit mestre Joan, exceptades bagues, perns e altres coses de ferro, salvo lo clavo en dit retaula necessaries, lo qual clavo dit mestre Joan te fer e pagar e posar a ses despeses.

Item es concordat e promet lo dit mestre Joan que fara lo elegiment e bastiment de dit retaula en que sera compost e posat aquell de fusta de arbra blanch, e en lo loch hon sera mester de (...), asso aconaguda del senyer en Melcior Merti fuster e del senyer en Gabriel Pou pintor ho en

absencia dells de aquelles persones que los obres volran e elegiran.

Es entes e concordat entre dites parts que lo dit retaula tant de (...) com de talla ha esser fet de arbra blanch, ho, net e sech, e tal que sia bona e rebadora e no sia tallada ne obrada sens que primer per dits Melcior Merti e Gabriel Pou no sia vista regonaguda e per bona declarada dita fusta o, en absencia dells, per los que los obres elegiran.

Item mes es concordat e conve e promet lo dit mestre Joan Venetrica que dara obra ab acabament de haver fet e posat lo dit retaula en lo modo e forma sus escrita e segons dita trassa mostra, e fer es obligat del primer dia del present mes de juny a sis anys propvinents. E si lo contrari se haver de esser incidir en pena de cent liures moneda barsalonesa, la qual pena de grat lo dit mestre Joan se imposa, adquisidora la meytat a la dita obra e l'altra meytat a la cort instada e execucio fehent, a instancia a requesta de la dita obra.

Es concordat entre dites parts, e conve e promet lo dit mestre Joan Venetrica que en lo present any ha haver fet e posat tot lo elegiment e bastiment de dit retaula, e en lo segon any ha haver fet e posat tota la fusta de pla a les pasteres obrades de pla, e apres, dequianant, cada any haia a posar e posara obra de talla valent cent liures justa forma del preu devall scrit a conaguda dels obres.

Item es convengut e concordat, e covenen e prometen los dits obres, en nom de la dita obra, que daran e pagaran al dit mestre Joan Venetrica, o aqui ell volra, per lo preu del dit retaula e obra dessus dita, per les pagues següents: sinc centes sexanta liures moneda barchinona corrent en Gerona en la forma e manera següent, ço es, de present sinconta liures e del dit primer dia de juny present a sis mesos, vint e sinch liures e lo derer de maig propvinent altres vint e sinch liures, e apres, cascun any, lo primer de juny comensant de tres en tres mesos, vint e sinch liures fins acompliment de la ditas sinc centes liures, e apres les restants sexanta liures lo fisen, any, de tres en tres mesos, quinse liures, e sera tot lo compliment de les sinc centes sexanta liures. E per aquestes coses attendre e complir los dits obres obliguen tots los bens e emoluments de la dita obra presents e sdevenidors.

Entes e declarat, e entre dites parts convengut e concordat, e lo dit mestre Joan Venetrica se rete que si cars era que ans de esser acabada a tot son compliment lo dit retaula lo dit mestre Joan Venetrica moria que los eretes ne bens (...) seus no sien tenguts a perseguir ne fer perseguir lo dit retaula e obra dessus dita, ans en tal cars lo que fet seria, sia stimat e judicat per persones en tals coses abtes, e si mes valia la obra que feta seria que no la quantitat que hauria rebuda o mancho del que rebut, hauria la una part a l'altra haia e sia tenguda restituhit lo que tornador o deutor seria... (Segueixen fòrmules acostumades).

V

1505, 5 de juny. Contracte entre els obrers de l'església de Sant Feliu i l'escultor gironí JOAN D'ARAGÓ per a la realització de les imatges de la Verge, Sant Feliu i Sant Narcís del retaule major.

A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 123.

En nom de nostra senyor Deu e de la gloriosa Verge Madona Sancta Maria mare sua, e dels gloriosos mossenyors sanct Feliu e sent Narcís e de tots los sants de paradís.

Capitols fets, juhits, concordats per e entre los venerables Anthoni Massanet, mercader, Miquel Lado, perayra, ciutadans de Gerona, e Esteva Capeller del pla de Gerona, obres lany present de la sglesia de mossenyer sanct Faliu de Gerona, ab consentiment e voluntat dels parroquians de dita sglesia per ells en asso associats, de una part. E mestra Johan de Arago, fuster e ymaginayre, habitant en Gerona, de la part altra, de e sobra e per raho de les ymagens de la Verga Maria, sent Faliu e sent Narcís per dit mestra Johan fehedoras a obs del retaula del altar maior de la susdita sglesia de sant Faliu en la forma e manera saguent:

E primerament es convengut entre dites parts e conve e promet lo dit mestre Joan Darago fuster e ymaginayre habitant en Gerona que ell fara e obrara la ymage de la Verga Maria dreita, ab lo Gesus, ab diadema e cabells en lo bras, vestida molt pomposa ab cabells de la Maria pertits per dos parts ab fresa-dures en lo mantell e en les robes alli hon menester sia, de largaria de dotze palms e de la gruxa pertanyent. E mes fara e obrara demunt la dita ymatge de la Verga Maria dos angells vestits volant ab lurs ales, qui pertint de la tuba tendran en les mans, mes alt del cap de la dita ymage, una corona molt bella e ben obrada, e tindran de rodo sinch palms los dits angells vestits ab (?) e stoles.

E mes es convengut e concordat e promet lo dit mestre Joan que fara una ymatge de Sent Narcís ab mitra rossa, vestit com a bisbe, ab capa, de alcaria de deu palms e mig e de la gruxa pertanyent, e una guarnicio e fres als pits ab un goell, e al entorn de la capa en la qual fres ha dever ymagens, segons capa de bisbe se pertany, e la dita rossa e mitra molt belles e obrades e solempnes.

E mes es convengut e concordat e promet lo dit mestre Joan que fara altra ymatge de Sant Faliu vestit com a diacha, ab vestits bons e richs, ab diadema en lo cape, una palma en la ma, e en l'altra un llibre en lo loch on ell conexera ubert, e una mola prop los peus ab una corda pertint del muscla la qual haia haver de larch deu palms e mig de cana de Gerona.

E tota la dita obra ha esser de fusta de noguer, la qual dits obres li haien a dar a despeses de dita obra posada a hon la haura obrar.

E conve e promet dit mestra Johan que ell dara fetes e posades les dites tres ymages en la forma e manera sus dites, ço es, la ymaga de Sent Faliu dessi a un any prop venidor, e les altres duas ymages del dia present a dos anys saguents a ses despeses. Entes empero que si per posar dites ymages se haura fer bastiment la dita obra haia a fer aquell.

E convenen e prometen los dits obres que per la dita obra per dit mestra Johan fehadora, segons dessus se conten, daran e pagaran al dit mestra Johan o aqui ell volra coranta lliures moneda barchinona corrent en Gerona, les quals pagaran en la forma seguent, ço es, feta e acabada la dita ymage de sent Feliu, deu lliures. E feta la ymage de la Verga Maria ab son compliment, ab los dos angells e corona com dessus es dit, quinsa lliures. E apres fet e posat Sent Narcis ab son compliment, quinsa lliures a compliment de dites coranta lliures e per aso complir los dits obres obliguen los bens e emoluments de dita obra presents e sdevenidors... (Segueixen fórmules acostumades).

VI

1505, 25 de juny. Contracte de JOAN DARTRICA, fuster de Girona, i l'escultor JOAN D'ARAGÓ, amb els confreres de la Immaculada Verge Maria del Mercadal per a la realització d'un retaule per a la capella de la Verge i de Sant Maurici del Mercadal.

A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registre 342.

Es estat concordat entre mestre Johan de Ertricha, fuster, ciutada de Gerona, e Joan de Arago, aturant en Gerona, fuster o ymaginayre, de una part; e Luys Queralt, Barthomeu Capconterra, tintores, ciutadans de Gerona, confreres, e lany present pabordes de la confraria de la Immaculada mare de Deu la Gloriosa Verge Maria de pietat e de sant Maurici, instituida en la sglesia del Mercadal de Gerona, ab consentiment dels confreres de dita confraria dejus escrita, de la part altre. Que los dits mestre Johan de Ertricha e Johan de Arago fassen e fabrican, e fer, e fabricar sien tenguts e prometen, un reretaule de fust darbre blanc bo, net e sech en la capella de la dita Verge Maria e de sant Maurici, en la dita sglesia del Mercadal construyda de la amplaria que es la dita capella e de alcaria, ço es, dentera fins a la volta, e dues portes e tres yamgens de fust una de sant Maurici, altre de sent Baldiri, altre de sent Garau, les quals ymagens han esser de cinc palms dalt e de *migetalla com son les del bancal del reretaula de sent Feliu de Gerona*, e la ymage de sant Maurici ha esser tota integre, ben obrades e ben lavorades, e lo dit reretaule tambe ben e degudament obrat e lavorat, e acabat segons la mostre, la qual lo dit mestre

Johan Ertrica ha donada als dits obres, la qual es sotescrita de ma del notari dels presents capitols, lo qual reretaula lo dit mestre Joan de Ertica ha haver fet, fabricat, acabat degudament, e posat a ses despeses dessi e per tot lo mes de juny primer vinent del any MD e sis.

Item es concordat entre les dites parts que lo dit mestre Johan de Ertrica tan solament haia e sia tengut fer e fabricar lo dit reretaula, e lo dit Johan de Arago haia e sia tangut fer les dites ymagens.

Item es concordat entre les dites parts que los dits pabordes de la dita confraria per fer e fabricar lo dit retaula setanta vuyt liures barceloneses, en aquestes pagues, ço es, de present vint y sis liures, e quant lo dit retaule e ymages seran mig fetes, altres vint y sis liures, e lo restant con lo dit reretaule sera be e degudament ab dites ymages acabat e perfetament posat a despeses dels dits mestres Johan de Ertrica e Johan de Arago, a conaguda de mestres en dit art... (Segueixen fórmules acostumades).

VII

1506, 31 de març. JOAN DARTRICA contracta el retaule de l'església parroquial de Cervià del Ter. L'època final de 34 lliures data del 2 d'abril del 1508.

A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registre 352.

En nom de Deu sia e de la humyl e pura Verge Maria, e del glorios martir mossen sent Genis amen.

Capitols juhits, fets e concordats entre en Gaspar Merques, Anthoni Ferrer, Gaspar Moret, Leonard Badia de Cervia, Miquel Cabanyer e Anthoni Bofill de Raset, de parroquia de Cervia, sindics, procuradors e actos de la universitat de dita parroquia, de una part, e mestre Joan de Ertrica, fuster, ciutada de Gerona, de part altre; de e sobre un retaule de fust faseador per lo dit mestre Johan de Ertrica en la sglesia de dita parroquia de Cervia en la forma seguent:

E primerament es stat concordat que lo dit mestre Joan de Ertrica fassa, e fer e fabricar sia tengut un reretaula per la dita universitat, per la sglesia de dita parroquia, de fusta arbre blanch, bona e neta e que haia esser dita fusta de Gerona en amont. E lo bancal del dit retaula ha haver vint y set palms de larc, e de alcaria sis palms. E en cascuna part, tres istories e tres en lo tabernacle qui son nou. E lo tabernacle ha haver dos palms de exida. Los pilas del bancal san acomplir per fer los camps de les istories. E tindra cada camper cerca de tres palms dample. E tindra la tuba e lanterna cerca de dos palms dalt. E sobre lo bancal ha haver un coronament axicom apar en la mostre del pergami. E sobre lo tabernacle ha haver dues pasteres, la una sobre laltre, e cascuna pastera tindra sis palms dample e set palms e mig dalt, e decadacostat de pastera ha haver

un pilar qui acompany fins alt qui son XXIII palms dalt, segons la alcaria ha haver la proporcio. E sobra la primera pastera ha haver una tuba qui es peanya de laltre pastera. E sobre laltre pastera ha haver una bela tuba qui haia tres palms dalt ab una lanterna qui haia sis palms dalt, ab una spiga qui sobrepuig tot. E de cada costat de les pasteres ha haver tres istories axi com apar en la mostra del pergami, e cada istoria tindra sis palms e mig dample e la pus baxa tindra set palms dalt, e laltre vuyt, e laltre prop de nou, e sobre la tuba ha haver una lanterna qui mont fins a la polsera. E decada strem ha haver un pilar qui mont fins a les polseres, e les polseres qui haian un palm e mig dample e mes. E los pilas han esser entretalats e embotits.

Item sobre la spiga ha haver un crucifix qui ha haver tres palms dalt.

Item a la primera pastera ha haver una ymage de la Purissima Verge Maria qui stara en cadira ab lo Jhesus al bras, e en cascuna ymage ha haver sa diadema.

Item ha fer lo dit mestre Johan la porta de la sacristia.

Item es concordat entre les dites parts que lo dit mestre Johan de Ertrica ha e es tengut fer e fabricar e lavorar be e degudament e ab tots son compliment lo dit retaule en la forma demont, e posar aquell en la dita sglesia com se pertany a totes ses despeses, exceptat que sis ha tocar en paret per posar dit retaule, nishaura mester ferramenta per refermar aquell, que la dita parroquia ho haia pagar. E mes los de dita parroquia han portar lo dit retaule en la dita sglesia empero a risc e fortuna del dit mester Johan. E mes es concordat entre dites parts que lo dit mestre Johan ha haver fet e posat lo bancal del dit retaule dessi a la festa de sent Genis primer vinent e ha haver acabada la resta del dit retaule ab tot degut afecta e bon compliment, fet e posat per tot lo mes de maig del any MD e set primer vinent.

E si per ventura lo dit mestre Johan de Ertrica dins XIII mesos primer vinents no haia dat compliment en lo dit retaule com dalt es convengut, vol lo dit mestre Johan incidir en pena de XXV lliures, si dins uns mes apres sera request per los dits sindichs, pessat lo termini dalt prefixat, no haura dat compliment en totes les coses dalt contengudes, ço es, en haver fet e acabat complidament e posat lo dit retaule de la qual pena haia mitat la dit universitat e laltre mitat la cort o oficial qui fara la execucio, per la qual pena ne obliga a les dites sindics e singulas de dita parroquia a persona e sos bens.

Per lo qual retaule fer e fabricar com dalt es dit, los dits sindichs en lo dit nom donaran e pagaran e donar e pagar prometen al dit mestre Johan de Ertrica, Cent liures en quatre pagues, ço es, XXV lliures haver comensat lo dit retaule e haver comprada la fusta per dit retaule necessaria. E acabat e posat lo bancal del dit retaule, altres vint y cinc liures. E feta la mitat del que restara fer posar lo dit retaule, altres XXV lliures. E com sera acabat e posat be e degudament e ab tot compliment lo dit retaule, les restants XXV lliures acompliment de dites C lliures...

Item es concordat entre dites parts que si per ventura con lo dit

retaula sera per a pintar e la dita universitat delibera aquell pintar se havia moguda o gastada alguna cosa que lo dit mestre Johan de Ertrica ho haia adobar de manera que stiga son degut. Lo qual retaula ha esser tal com les mostres que lo dit mestre Johan de Ertrica lus ha mostrada, ço es, *las tubes e lo bancal tals com son en la mostra del retaula de sent Feliu de Gerona* exceptat una rengla de fulles que ha en aquella. E lo retaula tal com la mostre que ha mostrada feta en pergami.

Mes es concordat que los pilas del bancal han esser entretalats e embotits...

VIII

1507, 10 de setembre. L'escultor gironí Pere Coll es compromet a continuar la talla del retaula major de Sant Feliu, el qual Joan Dartrica havia deixat sense acabar en morir pocs dies abans de la data d'aquest nou contracte.

A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 134.

Capitols per lo retaula del altar maior de la sglesia de Sent Faliu.

Com per entra los venerables Anthoni Massanet, mercader, Miquel Lado, perayra, e Steva Capeller del pla de Gerona, labores obres de la obra de la sglesia de Sant Feliu de Gerona, ab consell e entravencio de alguns perroquians e promens de dita sglesia en asso labores associats, de una part, e mestra Johan Venetrica, alamaný, fuster ciutada de Gerona e perroquia de dita sglesia, de la part altra, de e sobra e per occasio del acabament del retaula fehedor a obs del altrar maior de dita sglesia, sien stats fets e fermats alguns capitols ab los quals lo dit mestra Johan Venetrica se obliga en fer e obrar e cabar a totes ses despeses lo dit retaula del dit altar maior del qual stava Johan Venetrica es estat trassat, e en dita trassa per ell donada se montra, per la qual obra los dits obres, en nom de dita obra, eren obligats a dar e pagar al dit mestra Johan o aqui ell volgues sinchcentes sexanta lliures moneda Barchinona corrent en Gerona, pagadores en la forma e pagues en dits ultimats capitols contingudes, segons les dites coses e altres pus larguament es contengut en dits capitols, als quals se fa relacio, los quals foren fermats entre las dites parts, ab carta rebuda en poder den Pere Scuder notari devall scrit, a sinch dies del mes de juny del any de la nativitat de nostra senyor Mil sinchcents e sinch. E com lo dit mestra Johan per vigor de la obligacio que era ab dits capitols haia percehit en dit retaula e en aquell haia fetes moltes coses. E pervenint la mort del dit mestra Johan, dita obra e rataula no ha acabada, ne en aquella donat compliment. Per tant entre los dit Anthoni Massanet, ara obrer, e Bernadi Vallicrosa, blanquer, Barthomeu

Ros, oller de Gerona, Francesch Terrats de Vilaroiija, e Matheu Coll de Montiuhiich, perroquians e ara obres de dita sglesia de una part. Et Pere Coll, fuster, ciutada de Gerona de la part altra, per donar compliment en dit retaula e obra de aquell, son fets juhits e concordats los capitols en la forma e manera saguent:

Primo es convengut e concordat entre les dites parts, e conve e promet lo dit Pere Coll, fuster, que el fera e obrera e acabera, e obrar e acabar fera, a totes ses despeses lo dit retaula, en totes aquelles forma e manere, e segons lo dit mestra Johan Venatrica ab dits e sushalendats capitols, aquell dit retaula ere obligat a fer e acabar posant se en lo loch e en persona del dit mestra Johan Venatrica, quondam, volent esser tengut e obligat en tot lo que dit mestra Johàn era obligat, segons forma e tenor dels dits e prehalendats capitols, los quals al dit Pere Coll son stats lists e tals quals clarament es informat e cerciorat e los quals les dites parts volen esser aguts en los presents capitols axi com si fossen de bo ad verbum en los presents incertats.

E si en lo que per dit mestra Johan en dit retaula sa obrat e fet havia algun defalt, dit Pere Coll se obliga a aquell defalt refer e fer a ses despeses, segons dit mestra Johan era tengut e obligat.

Item per quant lo dit mestra Johan Venatricha, de les dites sinchcentes sexanta lliures, les quals segons dits capitols, los dits obres dels bens per la dita obra per certs termens e paguas en dits capitols contenguts ha ja rebudas cent sexanta sinch lliures e quinsa sous, es convengut e concordat entre dites parts, e lo dit Pere Coll pren en compta e paga de les dites sinch centes sexanta lliures les dites cent sexanta lliures quinsa sous a dit mestra Johan Venatricha pagades, axi que los dits obres en nom de la dita obra prometen apagar al dit Pere Coll o aqui ell volra dels bens de la dita obra, acompliment de les dites sinch centes sexanta lliures, tres centes noranta quatre lliures e sinch sous, les quals tres centes norante quatre lliure sinch sous los dits obres prometen a pagar al dit Pere Coll o a qui ell volra per les pagues, termens, forma, manera contengudes en los sushalendats capitols. E per aquestes coses atendra e complir los dits obres obliguen a dit Pere Coll e als seus o aqui ell volra tots los bens e emoluments de la dita obra presens e sdevenidors.

E conve e promet lo dit Pere Coll totes e sengles coses en los presents e en los prop dessus halendats capitols contengudes, tenir e complir e servir iuxta la forma seria e tenor de aquells e casun de aquells, ab obligacio de sos bens presents e sdevenidors. En dona per fermanses la dona Johana muller sua, la qual Johana muller sua se obligua en tot ço e quant lo dit Pere Coll marit e principal, dessus se es obligat ab ell e sens ell, en vida e en mort, ab obligacio de sos bens presentes e sdevenidors ab renunciacio en semblants coses posar acostumades a conaguda del notari dels presents capitols e ab jurament. Mes avant los dits obres, de una part, e lo dit Pere Coll, de la part altra, fermen los presents e dessus halendats capitols e totes e sengles coses en aquells contengudes e aquells prometen tenir complir a servir iuxta la seria e tenor de aquells, obligant sobra asso los dits obres los bens emoluments de la dita obra presents e

sdevenidors. E lo dit Pere Coll tots los bens seus mobles e immobles haguts e per haver ab jurament.

IX

1507, 30 de novembre. PERE ROBREDO, escultor de Burgos, contracta l'acabament del retaule de Sant Feliu.

A.H.G. Pere Escuder. Notaria 8. Registre 134.

Capitols fets juhits e concordats per e entre los venerables Anthoni Massanet, mercader, Bernardi Vallicrosa, blanquer, Barthomeu Ros, oller, Francesc Terrats e Matheu Coll, obres de la obra de la sglesia de sent Faliu de Gerona, ab consell e entravencio de alguns perroquians de dita sglesia en asso per ells associats per vigor de potestat, per los perroquians de dita sglesia a dits obres atribuhida ab carta en poder del notari deval scrit, rebuda a unt e dos dies del present mes de nohembra, de una part. E mestra Pedro Robredo, fuster de Gerona, nadiu de la ciutat de Burgos, del regna de Castella, de la part altra, de e sobra e per occasio de acabar de fusta lo retaule del capella del altar maior de dita sglesia principat per nostra Johan Venetricha, alamany, quondam, fuster de Gerona, lo qual per mort del dit mestra Johan Venetricha no ses acabat en la forma saguent:

Primo es convengut e concordat entre las ditas parts e promet lo dit mestre Pere Robredo, fuster, que a totes ses despeses tant de fusta, clavo, e altres qualsevol coses necessarias, fara e acabera tot lo dit retaule, del banchal en amont, de bona fusta de arbra blanch, ben secha e no olive-renque, ab les polseres, en lo qual retaule fara tres tabernacles la un sobra la ymage de nostra dona e l'altra sobra la ymage de sent Faliu e l'altra sobra la ymage de sent Narcis. En lo qual tabernacle de nostra dona fara lo deu para e altres ymages de bulto segons son tressades en la mostra per lo dit mestre Pere dona als sits obres. E los altres dos tabernacles fara bons detalla, pilars, e sos forniments, arbotants e altres coses necessaries en aquells. En lo qual retaule fera sis pilars del banchal enamont revestits ab quatre ymages de bulto en cascun pilar.

E mes fara vuyt tubes les dues baxes, semblant a la que ja te feta. E les altres duas apres programades de obra, e les altres quatres mes alt, segons per art requerran Empero cascuna de dites tubes sia ab se lenterna.

E mes fera acloura a fer tot los plans e duas pasteres en les quals fara una porta en cascuna de dites pasteras per poder intrar dins dites pasteres.

E per semblant fara las polseres del dit retaule en que ferra lo jasse de mig bulto ab sis reys en cascuna part. E en la una part sera nostra dona al cap de dalt e en l'altra part Ihesus al desus. E dites polseres fara ab son pilar e coronament e segons en la mostra sta comensat.

La qual obra e retaula fara ab sis spiguas smortiments e altres coses necessarias be e degudament.

Es concordat que lo dit mestra Pere no pugua metra ne posar en dit retaula neguna fusta ne pessa que primer no sia regonaguda per lo senyer Melcior Merti e Miquel Boet fuster e mestra Gabriel Pou pintor de Gerona o per los dos de ells en lo nombra dels quals a lo dit Melcior Merti.

E mes es concordat que los dits obres donan al dit mestra Pera lo tabernacla lo qual vuy es fet e sta sobra la pastera de nostra dona en dit retaula del qual tabernacla lo dit mestra Pere se pugua aprofitar en lo dit retaula e obra.

Es convengut e promet lo dit mestra Pere que ell acabara be e degudament lo dit retaula dins tres anys primer vinents o dins mancho temps.

E mes prometen los dits obres que per la dita obra daran e pagaran al dit mestra Pere Robredo tant per la fusta mans e altres coses necessarias en aquell, quatrecentes lliures moneda barchinona pagadores a ell o aqui ell volra per les pagues següents, ço es, que de present li anticiparan vint e sinch lliures de les quals se pugua socorrer per compra de fusta e eynas per dit retaula. E dels dia present a tres mesos prop vinents altres vint e sinc lliures, e apres de tres en tres mesos altres vint e sinc lliures fins dites quatrecentes lliures li sien pagades. E per pagar dita quantitat los dits obres obliguen... (Segueixen fórmules acostumades).

X

1517, 26 de juliol. L'escultor actiu a Girona SEBASTIÀ GUAL contracta la talla del cor del monestir de Sant Pere de Rodes.

A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registre 394.

En nom de deu sia amen.

Capitols fets e concordats entre lo venerable e religios fra Johan de Abellars, monio e Elmoyner del monastir de sent Pere de Rodes del bisbat de Gerona, e obrer de les obres comunes del dit monestir elegit e deputat per lo convent del dit monestir, de una part, e Sabastia Gual, fuster habitant en Gerona, de part altra, de e sobre la obre e fabrica del cor e cadires del dit monestir per lo dit Sebestia Gual faedor e altres coses de aquest dependents en la forma e manera següents:

E primerament es stat concordat entre les dites parts que lo dit Sabestia Gual haia e sia tengut fer e fabricar lo cor del dit monastir en que ha fer XXXII o XXXIII cadires e te fer les respalles e totes altres coses necessaries de la forma e ab les obres que stan fetes les *cadires del cor del monastir de Vilabertran*, ço es, del cor superior ab quatre finestres qui miren la via del altar maior segons sta en lo cor del dit monastir de Vilabertran. Empero que si al convent del dit monastir de sent P(ere)

parra e deliberara deu restar clos que stiga a eleccio e voluntat del dit convent e que lo dit Sabestia Gual ho hage fer a voluntat del dit convent, ço es, ho ab dites finestres ho clos.

E aximatex haia e sia tengut per devant les dites cadires e del larc de aquelles un faristol qui sia un poc mes ample de aquell faristol qui es en lo cor del *monastir de sent Pere de Galigans* de Gerona.

E mes haia fer devant les dites cadires baix un banquet dalt abaix del larc del dit cor per poder ser ajonellar los qui estaran en dites cadires.

E apres de dites cadires faristol e banquet lo dit Sabestia Gual hai e sia tengut fer un banc del larc de dites cadires en cor en cascuna part del dit cor de la forma e segons stan los banchs del cor del dit monastir de *sent Pere de Galigans de Gerona*, empero que sian un poc mes amples.

E mes te fer les respalles de cascuna part del dit cor de la forma e obratge que stan fetes les del *cor del dit monastir de Vilabertran*.

E que en les entrades dels banchs haia fer unes potencies ho obratges que stiga be e degudament.

Les quals cadires, respalles e faristol, banch e laltre banquet perajonollar, lo dit Sabestia Gual haia e sia tengut fer e lavorar be e degudament e que sia tot de fusta de arbre blanc, bona e neta. Empero que les altres coses, ço es, les pessas qui serviran per dejus, per los peus o empahiment sia de fusta de vet de gruxa de purgader qui es de dos dits e mig de grux, e laltre fusta qui nos mostrara unt seran clavats los respalles, e les altres pessas de dite obre sien de dita fusta de ver e de bons bigatels, bons e suficients.

Item es concordat que lo dit Sabestia Gual haia portar ho fer portar a ses despeses la dita fusta qui sera necessaria per dita obre fins al port de la Leve, e dequi en fora lo convent del dit monastir le haia fer montar al dit monastir.

Item es concordat que tant com lo dit Sabestia Gual stara en posar lo dit cor e ferlo qui sia necessari per posar aquell ab sos jovens, lo dit monastir haia fer la despesa de menjar e beura al dit Sabestia als seus jovens ho obres qui serviran per dita obre en lo dit monastir.

Item es concordat entre les dites parts que lo dit Sabestia Gual haia e sia tengut dar compliment en la dita obre dessi a un any e mig primer vinent. Empero que si abans lo dit Sebastia haura dat bon compliment a dita obre, que en tal cars lo dit monastir li haia pagar la quantitat o preu aque son concorts en la forma e pagues deval scrites.

Item es concordat entre les dites parts que lo dit fra Johan de Abellars, en lo dit nom, e lo convent del dit monastir haia e sian tenguts donar e pagar el dit Sebastia Gual per fer la dita obre a raho de tres ducats per cascuna cadira no enteveterhi la cadira del senyor abbat. E que ultra de fer les cadires haia dar lo compliment a la dita obre del dit cor segons dalt es contengut. Les quals cadires si seran XXXII per preu de suma de LXXXXVI ducats. E si seran XXXIII preu de suma de CII ducats. Los quals lo dit convent li haia e sia tengut pagar en aquests ter-

mens, ço es, de present vint y cinc ducats, e feta la meytat de la dita obre a conaguda del dit fra Abellars e de un altre monjo del dit monastir que si volra aplicar, altres vint y cinc ducats. E tota la restant quantitat fete acavade e posada ab tot compliment la dita obre.

La qual obre lo dit Sabestia Gual haia e sia tengut fer e fabricar be e degudament e com se pertany de bon mestre de la fusta dalt expressada que sia bona nete e fort dins lo dit temps aconaguda de dos mestres elegidos per les dites parts ço es ha per cascuna de dites parts.

Item es concordat entre les dites parts que si per ventura lo dit Sebastia Gual ans de esser acabada la dita obre sen anava ho moria de manera que pogues donar compliment a aquella e ere tengut de alguna cosa al dit monastir tant per raho de bestreta com altrement per raho de les presents capitols, promet lo dit Sebastia Gual que ell o los heretes o successors seus restituhiran e pagaran al dit monastir tot ço e quant sera tengut e obligat. E per aço ne obliga tots los bens seus...

XI

1532, 30 d'abril. L'escultor ANTONI DOMÈNEC contracta amb els pabordes de la cofradia de la Verge de la Seu la talla d'un retaule per a la capella de sant Tomàs. L'actual del Sagrat Cor havia de tenir 14 taules i 7 en la predella.

A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registre 433.

Concordia feta e fermada per y entre los honorables mossen Barthomeu Pou canonge e sacrista, mossen Tomme Guell prevere beneficiat en la Seu de Gerona e micer Miquel Ginesta en quiscun dret doctor e Jaume Serda mercader ciutadans de Gerona pabordres de la confraria de la Verge Maria de la Seu de Gerona de una part e mestre Anthoni Domanec fuster habitant en Gerona de part altre de e sobre les coses devall scrites:

E primerament es stat concordat entre les dites parts que lo dit mestre Anthoni Domanec fasse e haie e sia tengut fer hun retaule de fuste per la capella de sanct Thomas de la Seu de Gerona en la qual haie fer quatorze campers per les histories e set campers en lo bancal ab tota la obra de talla pilars e mollures spigas arquitraus e una petxina segons sta pintat e posat en la monstre per lo dit mestre Domanec.

Lo qual retaule fara e sia tingut fer de fusta feta de arbre blanch leste e sens que no sia nuagosa ni oliverenca ni deffalliment ningu. E aximateix haie fer bastiment de part darrera lo dit retaule lo qual fara a fer sia tengut ab tota perfecció e sens deffalliment algun segons la dita monstre.

Item es concordat que lo dit mestre haia e sia tengut acabar lo dit retaule e posar en son loc degudament e aperfecio de aqui a la festa de

sanct Thomas primer vinent lo qual haie posar a despeses sues.

Item es concordat entre les dites parts que lo dit retaule te tenir dample tota la capella e dalt fins a hun palm de la represa de dita capella exceptat que la petxina y spigas han de puïar mes.

Item es concordat que los dits pabordres haian dar y pagar per la factura de dit retaule e totes despeses necessaries per aquella e posar aquell com dit es, al dit mestre Domanech sinconte ducats deor pagadors en aquesta manera ço es que seogns arbitran valer lo que haura fet y spedit en dit retaule li paguen aconexença dels dits pabordres e del dit mestre Anthoni. E que acabat a compliment dit retaule los dits pabordres li haïen donar lo compliment del preu de dits sinconte ducats... (Segueixen fòrmules acostumades).

XII

1535, 17 de febrer. GUIDO DE BONJOC, escultor d'Arles, contracta l'obra de les fonts baptismals de la Seu de Girona. Els escultors giro-nins Antoni Domènec i Guillem Carrer fan fermaneses.

A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registre 440.

En nom de Deu sia amen.

Concordia feta entre lo Reverendissim senyor Don Johan de Margarit per la miseracio divina bisbe de Gerona. E lo magnifich Capítol de la sglesia de Gerona de una part e mestre Guido de Bonjoc picapedrer natural de la ciutat de Arles en Prohensa del regna de França de part altre sobre la factura e fabricacio de unes fonts de pedra en que stara la aygua beneyta per liurar e ministrar lo sanct sacrament del baptisme dins la dita sglesia de la seu en la forma següent.

E primerament es stat concordat que lo dit mestre Guido de Bonjoc haie e sia tengut fer la dita font de pedra neta e lesta e bona y de la mes fina pedra o millor ques puxa trobar de Gerona. La qual tingue haver de alcària ab lo peu sis palms e vuyt palms deamplaria entre les vores e obres foranes un quart mes o mancho. E que resten e tingue sis palms de tou e de fondo tres palms i mig. E fabricar e acabar aquella segons dita mostra per dit mestre Guido a dit senyor bisbe y magnific capítol donada be e degudament abtota perfeccio aconeguda de mestres per cada part equalment posadors e elegidors.

Item es concordat entre les dites part que lo dit mestre Guido haie e sia tengut e obligat comensar de fer dita font immediadament apres de la forma dels presents capítols e haver acabada aquella ab compliment e tota perfeccio com dalt es dit dins sis mesos apres immediadament seguidors.

Item es concordat que lo dit Reverendissim senyor e magnific Capítol haïen e sien tenguts donar e pagar al dit mestre Guido Bonjoch per fer la

dita font setanta ducats de or ço es la terca part com comensara fer la dita font. E la altre terca part com haura feta la mitat de la obra. E la restant terca part acabada e rebuda la dita font.

E enchare es concordat que dit mestre Guido sia obligat portar e posar dita font en lo lloc acostumat o ahon volran dit Reverendissim senyor bisbe e magnifich Capitol dins dita seu a carrech e despeses e perill del dit mestre Guido. E si en dites fonts se faran algunes obres mes de les que son en dita monstra o avantatges o mancho que sia satisfet o llenat a juy de mestres elegidors egualment per dites parts.

E perço tenir e complir e servir ne obliguen dit mestre Guido la persona e bens seus mobles e immobles haguts e per haver e donara per fermanses mestre Antoni Domenec e mestre Guillem Carrer ymaginayres de Gerona. E fermaran tots instrument obligatori ab totes clausules necessaries aconegudes del notari dells presents capitols e lo dit Reverendissim senyor bisbe e Capitol ne obliguen los bens rendes e emoluments de la obra de dita sglesia.

XIII

1540, 18 de gener. LLUIS BALI, fuster (imatger) d'Orleans actiu a Banyoles, contracta la talla del retaule major de l'església parroquial de Santa Coloma de Farners, el qual ha de tenir un basament d'alabastre.

A.H.G. Guilana. Notaria 2. Registre 449.

En nom de Deu sia amen.

Capitols concordats y fermats entre Pera Roura, Gaspar Olmeres, farrer, Pera Roura, perayre, Narcis Rostoy, moner, Sabestia Moner, pages, Thoni Oller pages de la vila y parroquia de Sancte Colome de Farners procuradors, sindichs y actos de la universitat de sancte Colome de Farners havent potestat de dite universitat y singulars de aquella de les coses desus scrites y altres segons que de la man potestat conste ab carte rebude en poder den Matheu Romio forma substituït en la notaria de sancte Coloma en lo mes de maig prop passat, de una part.

E Luys Bali fuster aturant en la vila de Banyoles natural de la ciutat de Orlens del regna de Franca de e sobre lo retaule de la sglesia de sancte Coloma de Farners del altar maior lo qual lo dit Luys Bali te fer y fabricar de fuste bona so es arba blanch net y bo e rebador acceptat que les ymagens de bulta pugue fer de caprir o altre fuste bona.

Item es concordat que lo dit retaule a effer posar sobre lo padastral ho peu unt sera posat lo dit retaule de pedre de Beude segons forma de la mostra lo qual padastral ha esser obrat segons la mostre y bronit segons art requer.

Item signant segons la mostre ha unes spigues ab un cruxifis al cap demont de la spiga principal son massa altes segons la altara de la sglesia perço an concordat les dites parts que dit mestre Luys Bali leve les spigues de dite mostre y les fasse les figures dintra altra acabament quilis content unt sien totes les figures posades en dite mostre.

Item es concordat que lo dit mestre Luys conve y promet fer lo dit retaule y padastal be y degudament y de bona fuste y pedra de Beude bona y neta y aço ha de fer ab tote perfeccio com de bon mestre se pertany y fete la dite obra la qual hage de haver fete y acabade de Pasque primer vinent a dos anys y mig apres següents ho abans si abans pot lo qual retaule fet que sia ho posat si per los dits sindichs ho dite universitat sera demanat y request sia regonegude per persones en tals coses spertes a conegude de dites parts y hagen de star a determinacio de aquells.

Item es concordat entre dites parts que dite universitat li a dar casa al dit mestre Luys unt pugue star bona y sufficient. E mes li han a portar les pedres y fuste en dite villa a despeses de dite universitat.

Item es concordat entre dites parts que la dita universitat hage y sia tingut dar y pagar al dit mestre Luys per fer e fabricar padastal y retaule dos cents sexante y sinc ducats dor en aquests termens y pagues ço es quorante ducats de present ho tostemps quels vulla ço es per comprar la fuste la qual hage de comprar en preferencia voluntat dos dels dits sindichs.

Item com lo dit mestre Loys ha y te trencar la pedre de Beude per fer dit padastal deu ducats e quont comensera de obrar dite pedra a sancte Coloma altres deu ducats y quant haura mig obra de dites pedres altres deu y quant sera acabada de obrar altres deu e con haura obrat la meytat lo banchal del dit retaule de fuste vint y sinc ducats y quant hage acabat dit banchal altres vint y sinc y quant sera a les istorias de sancte Coloma a ig banc altres vint y sinch ducats y con hage acabat les istorias de dite sente Coloma altres vint y sinc.

E com sera a mig banc del terc banc alli unt son los profetes altres vint y sinc ducats y quant aura acabat dit banc altres vint y sinc ducats y quant sia a mig acabament la meytat del qui reste apagar y acabat que sia de obrar lo complement de dits dos cents sexaginte y sinc ducats.